

TERCÜMAN VE GÜLBANKLARA GÖRE BEKTAŞİLİKTE EHL-İ BEYT ANLAYIŞI VE SEVGİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON THE UNDERSTANDING AND LOVE OF AHL-AL BAYT IN BEKTASHISM, ACCORDING TO TERCUMAN AND GULBANKS

Mustafa ÖĞE*

ÖZ: İslam dünyasında Ehl-i Beyt'in anlamı ve kimleri kapsadığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bektaşiliğe ait yazılı kaynaklar içerisinde yer alan tercüman ve gülbanklarda Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt sevgisi en sık yer verilen konulardan bir tanesidir. Gülbank ve tercümanlar içerisinde kullanılan ifadelerden hareketle Bektaşilikte Ehl-i Beyt anlayışı konusunda bir değerlendirme yapmak mümkündür. Hz. Ali'nin hilafeti döneminde Muaviye ile yaşanan anlaşmazlık İslam Tarihi'nde derin izler bırakacak olan Kerbelâ olayının meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehadeti İslam tarihinin önemli bir kırılma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Türklerin kitleler halinde İslamiyet'i kabulü bu yaşanan faciadan çok daha sonra olmasına rağmen bu acıyı ilk günkü gibi yüreklerinde hissetmişlerdir. Tercüman ve gülbanklarda bu konu mükemmel bir şekilde işlenerek ifade edilmiştir. Aslında sadece Bektaşi tarikatında değil tüm Türk-İslam toplumunda Hz. Peygamber ve nesline karşı büyük bir hürmet ve saygı vardır. Bunları ifade etme biçimi belki farklı olsa da yapılan bu zulüm ve haksızlığın daima karşısında yer almışlardır.

Anahtar Kelimeler: Ehl-i Beyt, Bektaşilik, Erkânnâme, Tercüman, Gülbank

ABSTACT: There are different opinions in the Islamic world about the meaning of Ahl al-Bayt and who it includes. *tercüman and gülbank*, which are among the written sources of Bektashism, mention Hz. The love of the Prophet and Ahl al-Bayt is one of the most frequently discussed topics. It is possible to make an evaluation about the understanding of Ahl al-Bayt in Bektashism, based on the expressions used in gülbank and tercüman. Hz. The disagreement with Muawiyah during Ali's caliphate paved the way for the Karbala incident, which will leave deep traces in Islamic history. Hz. Hussein's martyrdom in Karbala appears as an important breaking point in Islamic history. Although the mass acceptance of Islam by the Turks was much later than this disaster, they felt this pain in their hearts as much as on the first day. This issue has been handled and expressed perfectly in *tercüman and gülbanks*. In fact, not only in the Bektashi sect but in the entire Turkish-Islamic society. There is great respect and respect for the Prophet and his progeny. Even though the way of expressing them may be different, they have always stood against this cruelty and injustice.

Keywords: Ehl al-Bayt, Bektashism, Erkânnâme, Tercüman, Gülbank

* Doç. Dr-Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü/Balıkesir-
mustafaoge@balikesir.edu.tr (Orcid: 0000-0002-2834-5575)

Giriş

İslâm tarihinde Dört Halife döneminin sonlarına doğru başlayan karışıklıklar daha sonraki dönemde meydana gelecek olan olaylara zemin hazırlamıştır. Türkler İslamiyet'e girdikten sonra Hz. Muhammed ve neslinden gelenlere duydukları saygı sevgi ve muhabbeti farklı şekillerde dile getirmişlerdir. Bu çalışmanın konusu erkânâmeler ve Bektaşiliğe ait diğer yazılı kaynaklarda yer alan bazı gülbank ve tercümanlardan hareketle Alevi-Bektaşilikte Ehl-i Beyt anlayışı ve sevgisi üzerine bir değerlendirmedir. Değerlendirmesini yaptığımız konu ile ilgili olarak Bektaşiliğe ait yazılı kaynakların oldukça fazla olması dolayısıyla tüm erkânâmeler ve diğer yazılı kaynakların tamamının içerisinde bulunan gülbank ve tercümanlardan bir kısmı seçilmek suretiyle değerlendirme yapılmıştır. O nedenle makalemizin konusu çerçevesinde olan gülbank ve tercümanlar farklı kaynaklardan seçilerek onlar üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada önce erkânname, gülbank, tercüman gibi kavramların anlamları kısaca verilmiştir. Daha sonra Ehl-i Beyt ve Âl-i Abâ kavramları tanımlanmıştır. İslâm Tarihinde Ehl-i Beyt'in anlam ve kimleri kapsadığı hakkındaki farklı görüşler üzerinde kısaca durulmuş, ancak bu görüşler üzerinde bir değerlendirme yapılmamıştır. Alevi-Bektaşilikte bu görüşlerden hangisinin etkili olduğu tercüman ve gülbanklar içerisinde yer alan bilgilerden hareketle ortaya konulması hedeflenmiştir.

1. Erkânâme, Gülbank ve Tercüman Kavramları Üzerine

Bektaşiliğe ait önemli yazılı kaynaklardan birisi olan erkânâme Bektaşi erkânını bildiren kitaplardır (Gölpınarlı, 1950: 57). Erkânâmenin kapsamlı bir tanımı Belkıs Temren tarafından yapılmıştır (Temren, 1995: 109). Ömer Faruk Teber "Bektaşi Erkânâmeleri, Bektaşiliğin toplumsal düzenini sağlayan kurallar ve mensuplarının yaşam biçimini belirleyen uygulamalar hakkında bilgi veren eserlerdir" (2009: 362). şeklinde tanımlamıştır. Bedri Noyan ise "ayn-ül-cemin nasıl yapılacağını [...] sırasıyla ve bütün ayrıntılarıyla anlatan, yani Bektaşilik erkânını tanımlayan yapıtlar" olduğunu vurgulamıştır (2010: 38).

Farsça kökenli bir kelime olan gülbank "gül sesi" anlamına gelmektedir (Uzun, 1996: 232). Ayrıca "Hep bir ağızdan ve makamla yapılan dua veya ant" olarak da tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2005: 804). Kamus-ı Türki de ise "bir cemaat tarafından bir ağızdan makamla çağrılan dua ve sürûd ve âhenk veya tekbir ve tehlîl; vaktiyle mektebe yeni başlayan çocuğun hânesi kapısının önünde mektep çocuklarının ettikleri dua" olarak ifade edilmektedir (Şemseddin Sami, 1989: 1175). Bir başka tanım daha verecek olursak; "gülbankler yapılacak işin hayırlı, uğurlu olması veya sağlık, esenlik, başarı dileğiyle ve kalıplaşmış bir ifade tarzıyla Allah'a yalvarıp yakarmayı dile getiren dua metinleridir. Osmanlı cemiyet hayatında çeşitli toplantılar yanında dinî törenlerde, özellikle tarikat âyinlerinde okunan birbirinden farklı gülbank metinlerinin en belirgin vasıfları, dualar gibi seci

ve iç kafiyelerin de yardımıyla ve belli bir eda ile yüksek sesle okunmaya elverişli melodik bir yapıya sahip bulunmalarıdır. Gülbankler, genellikle bitirilen işin ardından gülbank çekmekle görevli kişi tarafından okunur.” (Uzun, 1996: 233; Uludağ, 2002: 149; Yazıcı, 2014: 134).

Erkânâme metinleri içerisinde yer alan tercüman (tercemân) tanımını ise;

“Arapça, çevirmen demektir. Bir iş yapılırken okunan övgü ve duaya denir. Bu, ya şiir şeklinde, ya da mensur olur. Terceman, Mevlevî, Bektaşî tabiridir. Günlük işlerde okunur. Mevlevîlerde terceman daha azdır. Gülbang ile tercemân arasındaki fark, gülbangın şeyh tarafından topluluk huzurunda sadece dua şeklinde olmasına karşılık; tercemanın, topluluk şartı bulunmadan, övme ve dua tarzında herkesçe uygulanabilmesi söz konusudur” (Cebecioğlu, 2005: 271)

şeklinde tanımlamaktadır. Burada verilen tanımları çeşitlendirmek mümkündür. Ancak makalemizde ele alınacak asıl konu olmaması hasebiyle tanımlar kısaca verilmiştir.

2. Ehl-i Beyt Kavramı Üzerine

Ehl-i Beyt anlam olarak baktığımızda “ev halkı” anlamında bir kelime olup ev sahibi ve eşi ile çocuklarını, torunlarını ve yakın akrabalarını kapsar (Öz, 1994: 498). Cahiliye döneminde kabilenin hâkim ailesi, İslami dönemde ise Hz. Muhammed’in ailesi veya soyu manasında kullanılmıştır (Öz, 1994: 498). Kelimenin tarihsel süreç içerisinde kullanımı ve anlamı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Kur’an-ı Kerim’de bu kelimenin geçtiği üç ayet bulunmaktadır.

İlk olarak (Hûd 11/73) “Melekler, “Allah’ın emrine mi şaşıyorsun? Allah’ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı! Şüphesiz O, övülmeye lâyıktır, şanı yücedir.” dediler.” (Şahin - Altuntaş, 2011: 247).

İkinci olarak (Kasas 28/12) “Biz, daha önce onun, sütanelerinin sütünü emmemesini sağladık. Kız kardeşi, “Size onun bakımını, sizin adınıza üstlenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi?” dedi.” (Şahin - Altuntaş, 2011: 426).

Üçüncü olarak (Ahzâb 33/33) Ahzâb Sûresi’nin 33. âyetinin son bölümünde mealen “Allah’a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” (Şahin - Altuntaş, 2011: 465). şeklinde geçmektedir.

Rivâyete göre yukarıda belirttiğimiz âyet Hz. Muhammed Ümme Seleme’nin evinde bulunduğu esnada inmiş ve Peygamber, Hz. Ali, Fâtıma ve iki torunu Hasan ve Hüseyin’i abasının altına alarak, “Allahım, benim Ehl-i Beyt’im işte bunlardır; bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap!” diye dua etmiştir. Bunu gören Ümmü Seleme “Yâ Resûlullah! Ben de onlarla beraber miyim?” diye sormuş, Resûlullah da, “Sen yerinde dur, sen zaten

hayırla birliktesin” diye cevaplamıştır (Uludağ, 1989: 306). Ehl-i Beyt’in anlamı ve kimlerin dâhil edileceği hakkında zaman içerisinde oldukça farklı görüşler ileri sürülmüştür. Tarihsel süreç içerisinde Sünni ve Şii mezhepler ortaya çıkmış ve Ehl-i Beyt kavramının kimleri içerdiği konusunda ayrı ayrı görüşler ileri sürülmüştür (Duman, 2001: 37-58). Bahsedilen bu rivayetten hareketle bazı görüşler Ehl-i Beyt kavramının hadiste işaret edilen kişileri kapsadığı, yani aba altına alınan kişiler olduğu şeklinde yorumlamıştır. Bu makalemizde amaç bu kavramların anlamları üzerinde bir değerlendirme yapmak değil, Bektaşî erkânâmelerinde yer alan gülbank ve tercümanlardan hareketle Ehl-i Beyt anlayışının ve sevgisinin nasıl işlendiği konusunda bir değerlendirme yapmaktır. Bu nedenle bu kavramlar üzerinde derinlemesine bir değerlendirme yapılmamış sadece tanımları verilmiştir.

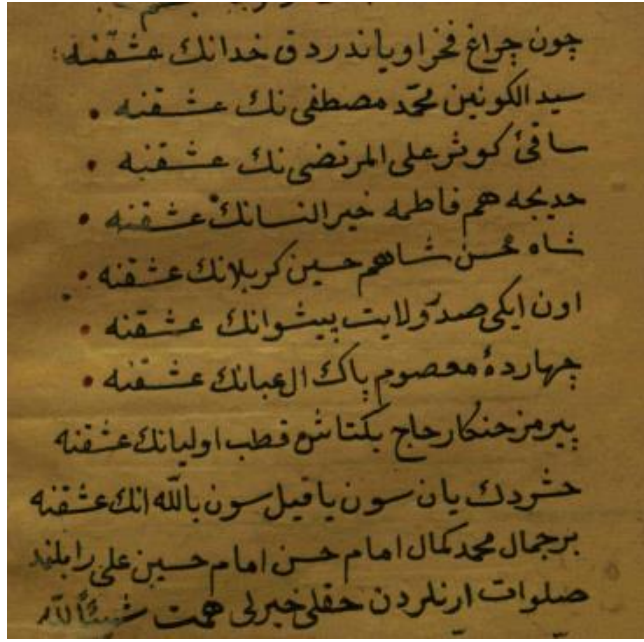
Türklerin İslamiyet’le ilk tanışması Hz. Ömer dönemine denk gelmekle birlikte kitleler halinde İslamiyet’i kabul etmeleri çok daha sonraki dönemlerdedir. İslam Tarihi’nde Hz. Ali’nin hilafeti döneminde Muaviye ile arasında meydana gelen anlaşmazlık daha sonraki dönemde derin izler bırakacak önemli olaylar ve ayrışmaların ortaya çıkmasının başlangıcı olmuştur. Hz. Ali’nin şehadetinden sonra Ehl-i Beyt mensuplarına karşı yapılan zulüm ve haksızlıklar bu ayrışmanın daha da derinleşmesine sebep olmuştur. Türklerin İslamiyet’i kabulü daha sonra bahsedeceğimiz bu olaylardan çok daha sonra olmuş olmasına rağmen bu acıyı her zaman yüreklerinde hissetmişlerdir. Ehl-i Beyt sevgisi sadece Bektaşilikte değil, tüm Türklerde aslında son derece önemlidir.

3. Erkânâmelerde Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt Sevgisi

İslam peygamberi Hz. Muhammed, tercüman ve gülbanklarda her zaman büyük bir saygı ve sevgi ile anılmıştır. Bu gülbankta da görüleceği üzere aslında ifade biçimi rastgele seçilmiş bir şekilde değil, bir sıralama içerisinde verilmiştir. Önce Allah ve resûlü zikredilmiş, sonrasında da Bektaşilikteki Ehl-i Beyt anlayışına göre Ehl-i Beyt içerisinde yer alan isimler zikredilmiştir. Kadınların hayırlıları olarak Hz. Hatice ve Hz. Fatıma anılmıştır. Yine Ehl-i Beyt’e mensup On İki İmam ve günahsız olduklarına inanılan On Dört Masum-ı Pak anılmıştır.

*“Çün çerâğ fahr uyandırdık Hüdâ’nın aşkına
seyyidi’l-kevneyn Muhammed Mustafa’nın aşkına
sâkî-i kevser Aliyi’l-Murtaza’nın aşkına
Hadice hem Fatıma hayrû’n-nisânın aşkına
şâh Hasan şâhım Hüseyin Kerbelâ’nın aşkına
on iki sadr-ı velâyet pişvânın aşkına
çehârdeh-i ma’sûm-ı pâk âl-ı abânın aşkına”* (06 Mil Yz A

2714: 31)

Bir başka örnek daha verecek olursak;

“Çün çerâğı fahrı uyardık ‘aşkı evliyâ hû
Nûr-ı çeşm Ahmed Mürsel Muhammed Mustafa Hû,
Sâkî-i kevser emirü’l-mü’minin şîri Hüdâ, (hû)
Hadice zevce-i Muhammed Fatıma hayrû’n-nisâ-ı Hû,
Şâh Hasan zehri nûş şâh Hüseyinî Kerbelâ Hû,
Hazret-i Hünkâr ‘âlem-i kutbu’d-din-i evliyâ Hû,
Haşre dek yansun yakulsun dergâhında dâ’ima hû,
Pür cemâl-i Muhammed kemâl ‘Ali beline salavat” (06 Mil
Yz A 461/2: 31).

Bu gülbanka Hz Ali ismi yerine lakaplarından bazıları verilmiştir. Hz. Ali “müminlerin emiri, Kevser havuzundan su dağıtan, Allah’ın Aslan’ı” olarak tanımlanmıştır. Hz. Hasan’dan bahsedilirken zehirlenerek şehit edilmesine vurgu yapılmıştır. Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da şehadeti de belirtilen bir diğer konudur.

“Tercümân-ı Çerâğ bâ- intiha

Allah Allah

Çün çerâğ fahr uyandırdık ol Hâlıkü’l-esyây-ı rabbi’l-
‘caleminin ‘aşkına seyyidi’l-kevneyn ve’s-sakaleyn hâtemü’l-
enbiyâ mahbûb-ı hüdâ fahr-i ‘âlem Ahmed Mürsel Muhammed
Mustafa’nın ‘aşkına

*sâki-i kevser sâhib-i Zülfikâr kâtili'l-küffâr 'Aliyyü'l-
Murtazâ'nın 'aşkına şemsü'd-duhadır er-recâ-i menba'-i sırr-ı
Mustafa Hadicetü'l- Kübra*

*kamerü'l-münevver hazine-i dürr-i ebhâ-i ismet sırr-ı
Fâtimatü'z-Zehra efdalü'n-nisânın 'aşkına*

*nûr-ı çeşm-i fukarâ efdâli't-Takî ahseni'l-vera şâh-ı Hasan
Hulki-ir-rızâ zehr-i nûş*

*hâdi-il-fukarâ şehîd-i evliyâ şâhım Hüseyin Şehîd-i deşt-i
Kerbelâ'nın 'aşkına*

*on iki imâm şâh-ı velâyet mürşid-i tarikat müstakîm-i
pişvânın 'aşkına haşre dek yanub yakılsun Billahi ol mevlânın
'aşkına*

*ber cemâl-i Muhammed kemâl şâh-ı Hüseyin 'Ali râ salavât
Allah Eyvallah*

hû dost" (B311_Dossier 183: 3108-3109).

Bu tercümanda da Hz Ali'nin yiğitliği ve cengâverliğine vurgu yapılmış aynı zamanda da "Lâ fetâ illâ Alî, lâ seyfe illâ Zülfikâr" (Öz, 2013: 554). "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur" şeklinde Hz. Peygamberin Uhûd Savaşı esnasında söylediği rivayet edilen hadise atıf yapılmıştır. Hadiste ifade edilen "fetâ" sıfatını Hz. Ali'ye bizzat Hz. Peygamber vermiştir (Bekki, 2019: 44). Pek çok lakabı bulunan Hz Ali, Türkçe yazılmış eserlerde;

*"Allah'ın arslanı, Şir-i Yezdan, Şir-i Huda; Hayder/Haydar,
Haydar-ı kerrar, Saki-i Kevser, Şah-ı velâyet, Şah-ı Necef, Dürr-i
Necef, Padişah-ı Necef, Ebu Türab, İmam-ı evliya, Emirü'l-
müminin, Murteza, Kasım gibi güzel, özellikli, anlamlı lakap,
özellik ve isimlerle anılmıştır" (Demir, 2011: 103).*

Tercüman ve gülbanklarda Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in uğradığı haksızlık ve zulüm sık sık vurgulanmıştır. Hz. Peygamber'e vücudunun göğüsten yukarısı çok benzeyen ve o güne kadar Araplar arasında bilinmeyen "Hasan" ismi Hz. Peygamber tarafından verilmiştir (Fığlalı, 1983: 353). Hz. Ali'nin şehadetinden sonra Muaviye'ye biat etmemiştir. Ancak kan dökülmesini önlemek için Muaviye ile hilafet mücadelesine girmek yerine belli bir kısım şartlarda antlaşma yapmak yoluna gitmiştir (Kapar, 1997: 68-69). Antlaşmadan sonra yaklaşık 10 yıla yakın bir süre Medine'de yaşayan Hz. Hasan rivâyete göre karısı tarafından zehirlenmek suretiyle şehit edilmiştir (Fığlalı, 1983: 358). Hz. Hasan'ın maruz kaldığı bu hain saldırı ve şehadeti unutulmamış gülbank ve tercümanlarda bu konu işlenmiştir.

Âl-i Âba'nın bir diğer mensubu Hz. Hüseyin'e Kerbelâ'da yapılanlar bu zulmün zirvesi olmuştur. Bağdat'ın güney batısında ve Kûfe şehrine 70 km. mesafede yer alan bir şehir olan Kerbelâ (Öz, 2002: 271; Erkoçoğlu, 2010: 99), İslâm dünyasında önemli kırılma noktalarından bir tanesinin

gerçekleştiği bir yerdir. Kûfeliler Yezid'in halifeliğini tanımayan Hz Hüseyin'e mektup göndererek davet etmişlerdir. Önce Müslim b. Akil'i buraya göndermiştir. Daha sonra kendisi de yola çıkmış, Ubeydullah b. Ziyad halk üzerinde baskı kurarak dengeleri değiştirmiştir. Müslim b. Akil öldürülmüştür. Hz Hüseyin bu olumsuz haberler kendisine gelmiş olmasına rağmen zulme karşı durarak yoluna devam etmiştir.

Hız. Hüseyin Kerbelâ'da kuşatma altına alınmış ve burada yapılan çarpışmalar sonucu Hz. Hüseyin ile beraber aralarında küçük çocukların da bulunduğu 72 kişi şehit edilmiştir. İslam Tarihi'nin bu feci olayı, İslam dünyasındaki en büyük kırılma noktalarından birini teşkil etmiştir (Köksal, 1984; Kılıç, 2001: 290-292). Ehl-i Beyt'e mensup Zeynel Abidin bu kanlı olaydan sağ kurtulmuştur. Zeyne'l Abidin Hz. Hüseyin ve Şehrbânû'nun oğludur (Kılavuz, 2013: 365). "Âdem-i Âl-i abâ" ve "Ebû'l-eimme" diye zikredilir ve Ali el-Asgar olarak da bilinir. Ömer b. Sa'd tarafından öldürülmesine engel olunarak Yezid'in yanına gönderilen Zeynel Abidin daha sonra Medine'ye gelmiştir (Kılavuz, 2013: 365).

Hız. Hüseyin'e yapılan bu zulüm İslâm dünyasındaki ayrışmayı derinleştirerek geri dönülmez bir noktaya getirmiştir. Şii ve Sünni mezhepler ortaya çıkmıştır. Tüm Müslümanların yüreğini yakan bu feci olayda Yezid ve beraberinde hareket edenler lanetle anılırken Hz. Hüseyin ve yanındakiler rahmetle anılmış ve zulme karşı direnişin sembolü olmuştur. Bu olay sonraki süreçte Hz. Hüseyin'i haksızlığa karşı direnen mert bir kahraman ve zulme uğrayanların örnek aldığı bir sembol haline getirirken, Yezid'i de zalim ve lanetle anılan bir yönetici haline getirmiştir. Bu acı olay yazılı ve sözlü pek çok destan ve şiire de konu olmuştur.

Türklerin kitleler halinde İslamiyet'i kabulü aslında bu olaydan çok daha sonraki süreçte gerçekleşmiştir. Ancak, Kerbelâ olayı, yani Hz. Hüseyin'e karşı yapılan bu muamelenin acısını her zaman yüreklerinde hissetmişlerdir. Mezhep ayrımı olmaksızın Türkler Hz. Muhammed ve Ehl-i Beyt'ine büyük bir muhabbet ve sevgi beslemişler bu olayı ilk günkü tazeliğiyle yüreklerinde hissederek yazılı ve sözlü edebiyat vasıtasıyla gelecek nesillere nakletmişlerdir. Erkânnâmeler içerisinde yer alan gülbank ve tercümanlarda da bu konu mükemmel bir şekilde aktarılmıştır. Burada bunların aralarından bazıları seçilmek suretiyle bir aktarım yapılmıştır. Erkânnâmelerde yer alan bazı tercümanlardan bu konu ile ilgili örnekler verecek olursak;

"Tercümân-ı Sâkî

...Kerbelây-ı deşt-i gamda can virenler 'aşkına

Şol (Yezîd beyd bin) la'net 100.000 elinde susuz kalanlar
'aşkına

Gözüm yaşın sebil virdim sâkî-i Hüseyin 'aşkına..." (06 Mil
Yz A 461/2: 25).

Tercümanda Hz. Hüseyin ve yanındakilerin susuz bırakılarak şehit edilmesine vurgu yapılmış, müstensih tarafından Yezid ismi ters olarak yazılmıştır. Ayrıca Yezid'e olan öfkenin büyüklüğünü göstermek açısından metinde lanet ve yüz bin ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

"Tercümân-ı Sâkî

...Muhîbb-i hânedân kalbe pür nur pür şevk ola dâ'im

Hasan ile Hüseyin 'aşkına içen cana 'aşk olsun

Tercümân-ı Ab

Hasan mîr Hüseyin, on iki imam, çârdeh-i ma'sûm-ı

pâk rûh-ı revânı şâz ola, yuf münkire la'net (100.000)

la'net Yezîd'e rahmet mü'mine gerçeğe hû" (06 Mil Yz A 461/2: 26).

Bu tercümanlarda da yine Ehl-i Beyt saygı ve rahmetle anılmış, Yezid lanetlenmiştir. Yine aynı şekilde Yezit ismi ters olarak yazılmış ve vurgulama kırmızı mürekkep ile yapılmıştır.

"Sabah tercümânı

"... Hazret-i şâh-ı Kerbelâ'nın himmeti kerâmeti mürüvveti üzerimize hâzır nâzır ola.

Yuf münkire, La'net Yezîd'e, Rahmet mü'mine Hû gerçekler demine" (06 Mil Yz A 3769: 7).

"Su tercümânı

...Selâmullahi Hasan Hüseyin

La'netullahi Yezîd ve 'ala kavm-i Yezîd

Duvâzdeh-i imâm cehârdeh-i ma'sûm-ı pâk rûh-ı revânları şâd ve handân ola

Yuf münkire

La'net Yezîd'e ...." (06 Mil Yz A 3769: 8).

"Tercüman-ı Ferrâş

...Hüseyinî Kerbelâ için erenler gözüm yâşdır.

La'net Yezîd'e sad hezerân la'net, itmek erenler işidir, ..." (06 Mil Yz A 461/2: 27-28).

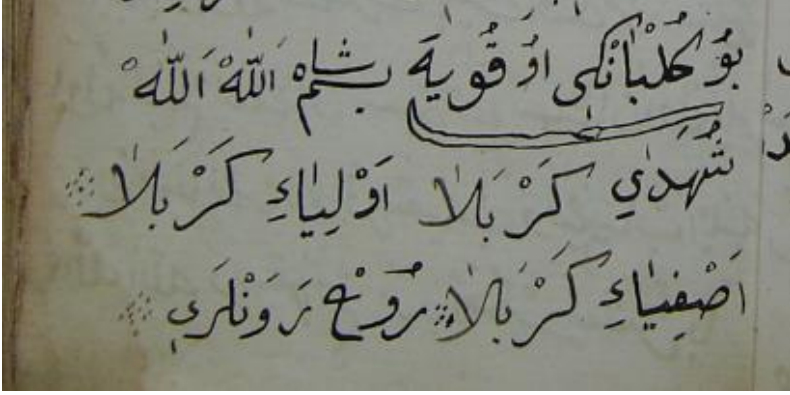
Tercüman ve gülbanklarda da görüldüğü üzere Kerbelâ faciasının müsebbibi Yezid ve ona tabi olanlar her zaman lanetlenirken, Hz. Hüseyin ve beraberinde mücadele edenler rahmetle anılmıştır. Alevi Bektaşilerde Ehl-i Beyt anlayışının Ümme Seleme'den rivayet edilen hadis çerçevesinde şekillendiği söylenebilir. Hz. Peygamber'in abasının altına aldığı rivâyet edilen isimler Ehl-i Beyt olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in soyu damadı Hz. Ali ve kızı Hz. Fatıma vasıtasıyla devam etmiştir.

“Şafak tulû’ itmezden evvel salavât-ı şerîf ve nâd-ı Ali ve sabah niyâzı kıra’at olunduktan sonra okunacak münâcat gülbankı

‘Avf-ı taksirât mavh-ı seyyi’ât husûl-ı hayr-ı murâdât
berâ medet-i hacât def-i beliyât terakki-i ‘aşkullah
muhabbetullah ve ma’rifetullah idrâk-ı pâk müyesser-i
şedden

yâ rabb bi-kesb ahlâk-ı hamide ve def-i ahlâk-ı zamime
ve bi-ervâh-ı duvâzdeh-i imâmân ve cehârdeh-i ma’sûm-i
pâk

kemer beste ‘Aliyyü kerremallahu vechehu ve heftâde-i
şühedâ-i deşt-i Kerbelâ
rızây-ı hakk celle ve ‘alâ el-fatiha...” (06 Mil Yz A 3769: 10).

“Bu gülbankı okuya. Bismi’ş-şah Allah Allah
şehidi Kerbelâ
evliyâ-i Kerbelâ

Asfiyâ-i Kerbelâ ruh-ı revanları... (B311_Dossier 153:
DSC2862).

“Sancâk tekyeden çıkdığı vakitte ve girdiği vakitte selâm
budur.

İbtidâ cemâat başı imâm imâm diye
ve tekyede kalanlar dahî imâm Hüseyin diyeler
ve sancâk altında olanlar dahî imâm Hüseyin diyeler
ve üç kerre bir Yezid’e la’netulllah diyeler ve ol yerlerinde
sad hezârân diyeler

selâm Salli ˆala Muhammed nesli ˆala billahi ber
Muhammed nesli Ali münkire yuf, Yezid’e la’net, mü’mine rahmet
dem-i evliyâ gerçekler demine hû diyelim hû” (B311_Dossier
183: 3093)

"Diğer tercümân-ı cırâk bâ intihâ
Çün çerâğ fahr-ı uyandırdık bi-çaşk-ı evliyâ
nûr-ı çeşm Ahmed Mürsel Muhammed Mustafa
sâkî-i kevser emirü'l-mü'minin şîr-i hüdü
Hadice zevc-i Muhammed
Fâtıma hayrû'n-nisâ
şâh-ı Hasan zehr-i nûş
şâh-ı Hüseyin Kerbelâ Âbidin Bâkır Cafer
imâm Kâzım Rızâ şâh-ı Takî bâ Nakî şâh-ı
Âskerî sâhib-i livâ-i Mehdi sâhib-i
zamândır bu cihana rahnümâ Çârde-i ma'sûm
pâk sermetiçün yâ hüdü bir nefes âl-ı
Âbâdan bizleri itme cüdâ
pîrimiz Hünkâr-ı Âlem kutb-i şâh-ı evliyâ
haşre dek yansun yakılsun dergâhında dâ'ima
Allah eyvallah" (B279 Dossier_112: 3108).

"Tercümân su içerken

Bismi's-Şâh

Selâmullahi Aliyyü'l-Hüseyin la'netullahü Âla kâtili'l-

Hüseyin

Ber cemâl-i Muhammed ila âhirihi..." (B279_Dossier 112:
3108).

"Tercümân su içerken

Bi-ismi's-Şâh

Rahmetullahi imâm Hüseyin Cennetullahi harr-ı şehîd

la'netullahi bir Yezîd ibn-i Yezîd"

"Tercümân içdikden sonra

imâmların rûh-ı revânları şâd-ı handân ola

Âşıkların fahri mezîd ola hû

la'net bir cân Yezîd ibn-i Yezîd rahmet bir şehîd"

"Diğer tercümân-ı âb

Selâmullahi Hasan Hüseyin

la'net Yezîd'e

dûvâzdeh-i imâm cehârdeh-i ma'sûm-ı pâkân rûh-ı

revânları şâd-ı handân ola

münkir yuf, Yezîd'e la'net, mü'mine rahmet

gerçekler demine Hû" (B279 Dossier_112: 3109).

Su tercümanlarında ve su içtikten sonra okunacak tercümanlarda da Hz. Hüseyin ve beraberindekiler rahmetle anılmıştır. Kerbelâ'da susuz bırakılarak şehit edilmelerine bir atıf yapıldığını görmekteyiz. Hz. Peygamber'in torununa karşı bu muamelenin yapılmasının sebebi olan Yezid ve Yezid'in yolundan gidenler her daim lanetle anılmıştır.

Sonuç

Erkânâmeler içerisinde pek çok gülbank ve tercüman yer almaktadır. Bektaşî tarikatının bakış açısını yansıtması bakımından teferruatlı bir şekilde ele alınması gereken bir konudur. Ancak çok fazla sayıda erkânâme olması ve birbirine oldukça yakın ya da aynı gülbank ve tercümanlar olması itibarıyla burada tamamına yer verilmeyerek içlerinden bazıları seçilmek suretiyle bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca Bektaşîliğe ait yazılı kaynakların günümüz alfabesine aktarılması son derece önemlidir. Gülbank ve tercümanlarda önce Allah'a hamd ve sena edilmiş, sonrasında Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt saygı ve hürmetle anılmıştır. Gülbank ve tercümanlarda ifade biçimi rastgele değil, kendi içerisinde belli bir sıralamaya göre verilmiştir. İslâm dünyasında Ehl-i Beyt anlayışı konusunda farklı bakış açıları mevcuttur. Alevi-Bektaşîlikte Ehl-i Beyt anlayışının Ümme Seleme'den rivayet edilen hadise göre şekillenmiş ve anlaşılabilir olduğu söylenebilir. Rivayete göre Hz. Muhammed Hz. Ali ve kızı Hz. Fatıma ile iki torununu abası altına almıştır. Bu anlayış doğrultusunda Ehl-i Beyt, yani Hz. Muhammed'in soyu Hz. Ali ve Hz. Fatıma vasıtasıyla Hz. Peygamber'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den devam etmiştir.

Hz. Ali'nin halifeliği döneminde Muaviye ile yaşanan anlaşmazlık, sonrasında Hz. Hasan'ın zehirlenerek, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi gibi feci olaylara da zemin hazırlamıştır. Hz. Peygamber'in iki torununa karşı yapılan bu kötü muamele, özellikle Kerbelâ'da yaşananlar İslam dünyasında büyük bir kırılma ve ayrışmaya sebep olmuştur. Ehl-i Beyt'e karşı yapılan haksızlık ve zulüm, tercüman ve gülbanklar vasıtasıyla yaşandığı ilk günkü tazeliğiyle, bu acı ve yaşanan felaket gelecek nesillere mükemmel bir üslupla aktarılmıştır. Aslında sadece Bektaşî tarikatında değil tüm Türk-İslam toplumunda Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt'e karşı büyük bir hürmet ve saygı vardır ve onlara yapılan zulmün acısını yüreklerinde hissetmişlerdir. Bunları ifade etme biçimi belki farklı olsa da bu zulüm ve haksızlığın daima karşısında yer almışlardır.

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehadeti gülbank ve tercümanlarda en sık işlenen konulardan bir tanesi olmuştur. Pek çok gülbank ve tercümanda bu konunun yer alması Kerbelâ'da maruz kalınan muameleleri çağrıştıran konularda da Hz. Hüseyin'in anılarak Yezid'in lanetlenmesi bu feci olayın ne kadar büyük bir yara açtığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Hz. Hüseyin'in bu haklı ve kararlı mücadelesi onu zulüm ve haksızlığa direnen bir sembol haline getirirken, Yezid ise zalim yönetici motifi olmuştur. Bu elim olaydan sağ kurtulan Zeynel Abidin vasıtasıyla Ehl-i Beyt'in nesli devam etmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- B279 Dossier_112. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi.
- B 311 Dossier_183. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi.
- B311 Dossier_153. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi.
- B311 Dossier_153. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi.

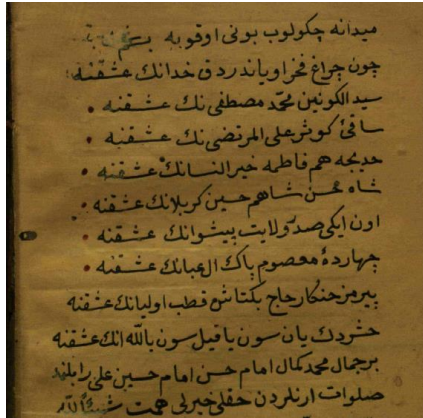
Yazılı Kaynaklar

- Bekki, S. Y. (2019). Bazı fütüvvetnameler ve seçerenameler ışığında Hz. Ali. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 90, 25-46.
- Cebecioğlu, E. (2005). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları.
- Demir, N. (2011). Türk düşünce dünyasında Hazret-i Ali. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 60, 85-104.
- Erkoçoğlu, F. (2010). *Kutsallaştırılmış bir mekân: Kerbela, Çeşitli yönleriyle Kerbela*. Sivas: Asitan Yayınları.
- Fığlalı, E. R. (1983). İslâm tarihinde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin dönemleri (mezhepler tarihi açısından bir tedkik). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVI, 353-370.
- Gölpınarlı, A. (1950). İslam ve Türk illerinde fütüvvet teşkilatı ve kaynakları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XI, 6-354.
- Kapar, M. A. (1997). Hz. Hasan'ın halifeliği ve Hasan-Muaviye andlaşması. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7), 67-80.
- Kılavuz, A. S. (2013). Zeynelâbidin. *İslam Ansiklopedisi*, C. XLIV, 365-366, İstanbul: TDV Yayınları.
- Kılıç, Ü. (2001). *Tartışmaların odağındaki halife Yezid b. Muaviye*. İstanbul : Kayhan Yayınları.
- Köksal, M. A. (1984). *İslâm tarihi Hz. Hüseyin ve Kerbela faciası*. Ankara: Akçağ Basın Yayın.
- Noyan, B. (2010). *Bütün yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*. Ankara: Ardıç.
- Öz, M. (1994). Ehl-i Beyt. *İslam Ansiklopedisi*, C. X, 498-501, İstanbul: TDV Yayınları.
- Öz, M. (2002). Kerbelâ. *İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, 271-272, Ankara: TDV Yayınları.
- Öz, M. (2013). Zülfikar. *İslam Ansiklopedisi*, C. XLIV, 553-554, İstanbul: TDV Yayınları.

- Risâle-i Merâsim-i Bektaşî*. 06 Mil Yz A 2714. Ankara: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.
- Şemseddin Sami (1989). *Kamus-ı Türkî*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Şahin, H. A.-M. (2011). *Diyanet işleri başkanlığı Kur'an-ı Kerim meâli*. Ankara: Yenigün Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
- Teber, Ö. F. (2009). Bektaşî dervişinin yol haritası: Bektaşî erkânâmeleri, *Doğumunun 800. Yıldönümünde Hacı Bektaş Veli sempozyumu bildirileri*, 359-371, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Temren, B. (1995). *Bektaşîliğin eğitsel ve kültürel boyutu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tercümân-ı Bektaşiyân*. 06 Mil Yz A 3769. Ankara: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu
- Tercümân-ı Bektaşîye*. 06 Mil Yz A 461/2. Ankara: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.
- Türkçe sözlük*. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uludağ, S. (1989). Âl-i Abâ. *İslam Ansiklopedisi*, C. II, 306-307, İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, S. (2002). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul : Kabcacı Yayınevi.
- Uzun, M. İ. (1996). Gülbank. *İslam Ansiklopedisi*, C. XIV, 232-235, İstanbul:TDV Yayınları.
- Yazıcı, M. (2014). *Alevilik- Alevi deyişlerinin ve gülbanklarının sosyolojik analizi*. İstanbul: Çıra Yayınları.

Ekler:

Belge 1: Ankara Milli Kütüphane yazmalar koleksiyonu 06 Mil Yz A 2714 s.31

Belge 2: Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 461/2 Tercümân-ı Bektaşîye s. 31

ترجمان میرا جیان
چونہ چراغی بخری او یارین عشقی اولسا هنر
نور چشم از حد مرسل محمد مصطفی هو ساقی
کوتر امیر المؤمنین شیری خدا مددیکه زوجة محمد
فاطمه خیم الشاد هو شاد صحن زهرا نون شام
صیتی کربلا حضرت صلوات عالم قتل الدین اولیا
هو حسره که بانسونه یا قیلون در کاهنند نامو
بر جمال محمد کمال صین علی علیه السلام

Belge 3: B311 Dossier_183, Dsc3108-3109

ترجمان میرا جیان
الله الله چون چراغی او یارندرق اول
خالق الاشیاء رب العالمین و

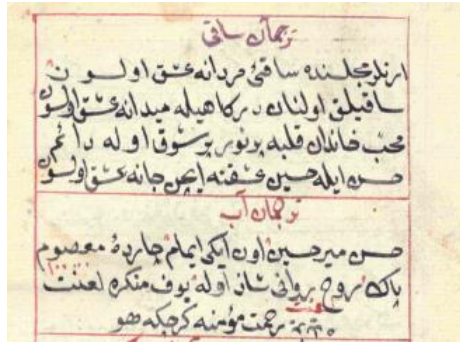
عشقه سید اکوب و القلیون فامر
الدیبا محبوب فدا فی عالم احمد مرسل
محمد مصطفی که عشقه ساقی نور
صاحب دو الفقار قاتل الکفار علی
الدنصانک عشقه شمس الصغادر
الدما شمع سطرطی صریحه الکبری
قر النور منبیه در ابراهیمت
فاطمه الزهرا افضل السانک عشقه
نور چشم قضا افضل النقی اصن
الموری شاه من طلقی الرضا هم
نوشی هادی العقب الشید اولیا
شاهم صین شهید دشت کربلا
عشقه اون ابی امام شاه ولایت
مرشد طریقت مستقیم پیشوا انک
عشقه مشه دک بانسونه
یا قیلون بالله اول مولد دک
عشقه بر مال محمد کمال شاه

صین علی اصلوات الله ابراهیم
هو دوست

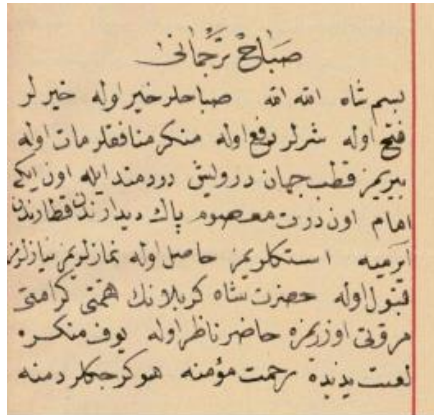
Belge 4: Tercümân-ı Sâkî, Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 461/2 Tercümân-ı Bektaşîye s. 25

Belge 5-6: Tercümân-ı Sâkî, Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 461/2 Tercümân-ı Bektaşîye s. 26

Belge 7: Sabah Tercümânı, Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3769, Tercümân-ı Bektâşîyân, s. 7

Belge 8: Su Tercümânı, Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3769, Tercümân-ı Bektâşiyân, s. 8

صورتها
سلاواته حسن حسین لعنة الله يذنب وعلاقه
يذنب دوازده امام چهارده معصوم بلك روح
روانلری شاد وخذان اوله دوش منكره لعنت
يذنبه رحمت مؤمنه هو كج كج كج دمنه
٢٢

Belge 9: Tercümân-ı Ferrâş, Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 461/2 Tercümân-ı Bektaşiyê s. 27-28.

ترجمان فراس
صيني كربلا ايچون ايرنلر كوزوم يا سبديزه لعنت
صد هزاران لعنت اتمكه ايرنلر اينسبديزه نه سندن
كجريم نه مرهندن بيرميز قرقلا اچنده سير فراسيدير
بر جمال محمد تقا حسين علي بيلنه صلوة

Belge 10: Şafak tulû' itmezden evvel salavât-ı şerîf ve nâd-ı 'Ali ve sabah niyâzı kıra'at olunduktan sonra okunacak münâcat gülbankı, Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 461/2 Tercümân-ı Bektaşiyê s. 27-28.

شفق طلوع ايتزدن اول صلوات شريف و نادر علي
و صباح نيازی قرأت اولدقد نصيحه
اوقوندي حق مناجات
كلنك
عفو قهصيرت محوسينات حصول خير مرارت
بر آمدت حاجات دفع بليات ترقى عشق الله
بخت الله ومعرفه الله ادراك بلك مبستر شدن
يارب بکسمب اخلاق حميده و دفع اخلاق ذميه
و باروخ دوازده امامان و چهارده معصوم بلك کبر
بسته علي کرم الله وجهه و هفتاده شهيد
دشت کربلا رضا حوصل و علا الفاتحه
٢٢

Belge 11: B311 Dossier_183, Dsc3093

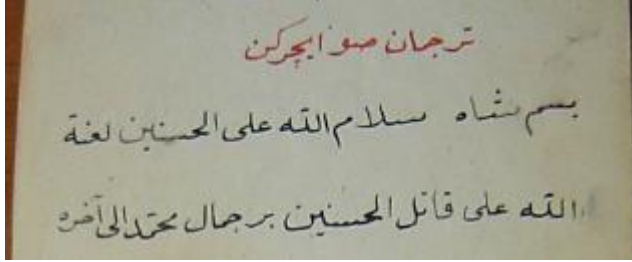
در بیان سخاوت صلا
سخاوت تکیه دن جفد بقی وقتده
و کیردیکی وقتده سلام بودر ابتدا

جماعت باشی امام امام دبه و تکیه دبه
فلند دمی امام مسین دبه لر و سخاوت
السنج اولند دمی امام مسین دبه لر
واوچ کره بریزه لعنت الله دبه لر و اولر
بر لر بریزه صد هزار ان دبه لر سلام
صل علی محمد نسل علی بال الله بر محمد
نسل علی منکره یوف بریزه لعنت
مؤمنه رحمت دم اولیا کر جگر دمنده
هودیه لم هو

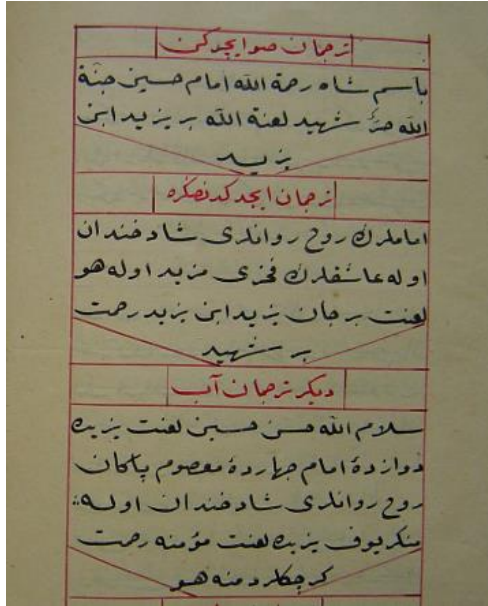
Belge 12: B311 Dossier_183, Dsc3108

دیکر زمان جراف با انظار
چون جراف فی او یاند رف بعشق اولیا
نور جسم احمد مرسل محمد و طغنی سانی
کوندا امیر المؤمنین شیر خدا حدیجه زوج
محمد فاطمه خیر النساء سن زهر نوش
شاه مسین کر بلا عابدین باقر جعفر
امام کاظم رضا شاه تقی بانق شاه
عسکری صاحب لوا مریدی صاحب
زمانند بو صطانه رهنا جارده معصوم
یاک مرتیجوت یا خدا بر نفس آک
عبادت بر لری اینه جدا پیر بریزه
هنکار عالم قطب شاه اولیا مشهور
بانسون یا قلیسون در کربن دانا
الله ایوانه

Belge 13: Tercüman su içerken, B279 Dossier 112, DSC02065

Belge 14, 15, 16: Tercüman Su İçerken, Tercüman İçdikten Sonra, Diğer Tercüman-ı Ab, B311 Dossier_183, DSC3110

Extended Summary

This study is an evaluation of the understanding and love for the Ahl al-Bayt in Alevi-Bektashism, based on certain hymns and interpretations found in the Erkânâmes (treatises on rituals) and other written sources related to Bektashism. Given the abundance of written sources related to Bektashism concerning the subject we are evaluating, we have selected a portion of the gülbank and tercüman (poems and interpretations) found in all the ritual books and other written sources to conduct this assessment. Therefore, within the scope of our article, the concepts of "gülbank" and "tercüman" (interpreters/prayers) have been selected from various sources and evaluated accordingly. The study first briefly defines the meanings of concepts such as "erkânâme," "gülbank," and "tercüman." Then, the concepts of Ahl al-Bayt and Ahl al-Aba are defined. The different views regarding the meaning and inclusion of

the Ahl al-Bayt in Islamic history have been briefly discussed, but no evaluation of these views has been made.

The Islamic prophet Muhammad has always been mentioned with great respect and affection in translations and eulogies. As can be seen in this eulogy, the expression is not chosen randomly, but is presented in a specific order. First, Allah and His Prophet are mentioned, followed by the names of those included in the Ahl al-Bayt according to the Bektashi understanding of the Ahl al-Bayt. Hz. Khadija and Hz. Fatima are mentioned as the most virtuous women. The Twelve Imams and the Fourteen Infallibles, believed to be sinless, are also mentioned. In "Tercüman" and "Gülbank" poems, the injustice and oppression suffered by Hasan and Husayn are frequently emphasized. The name "Hasan," which closely resembled the upper body of the Prophet Muhammad and was previously unknown among the Arabs, was given to them by the Prophet Muhammad. The atrocities committed against Imam Hussein, another member of the Ahl al-Aba (family of the Prophet), in Karbala represent the pinnacle of this cruelty. Imam Hussein was besieged in Karbala, and as a result of the fighting, he and 72 others, including young children, were martyred. This horrific event in Islamic history constitutes one of the greatest turning points in the Islamic world. Zayn al-Abidin, a member of the Ahl al-Bayt (the Prophet's family), survived this bloody event. This injustice inflicted upon Imam Hussein deepened the divisions within the Islamic world, bringing them to an irreversible point. The Shia and Sunni sects emerged. In this tragic event that grieved the hearts of all Muslims, Yazid and his accomplices are remembered with curses, while Imam Hussein and his companions are remembered with mercy and became a symbol of resistance against oppression. This event subsequently transformed Imam Hussein into a valiant hero who resisted injustice and a symbol emulated by those who suffered oppression, while Yazid became a tyrannical and cursed ruler.

The disagreements between Ali and Muawiya during Ali's caliphate paved the way for tragic events such as the poisoning of Hasan and the martyrdom of Hussein in Karbala. This ill-treatment of the Prophet's two grandsons, particularly the events in Karbala, caused a major rift and division within the Islamic world. The injustice and oppression inflicted upon the Ahl al-Bayt (the Prophet's family) were conveyed to future generations with the same intensity as the day they occurred, through interpreters and hymns, in a masterful style. In fact, not only within the Bektashi order but also throughout Turkish-Islamic society, there is great reverence and respect for the Prophet and the Ahl al-Bayt, and they have felt the pain of the oppression inflicted upon them deeply. While their expressions may differ, they have always stood against this oppression and injustice.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Finansman/Funding: Bu makale için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır./ No support was received from any institution or organization for this article.

Yapay Zekâ Kullanımı/Use of GenAI: Bu makalede yapay zekâdan yararlanılmamıştır./GenAI was not used in this article.

Destek ve Teşekkür/Support and Acknowledment: Destek ve teşekkür beyanı bulunmamaktadır./ *There is no statement of support or gratitude.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/Aauthor's Note: Yazarın bir notu yoktur./ *There is no author's note.*

Katkı Oranı Beyanı/Author Contributions: Makale tek yazarlıdır. / *The article has a single author.*